

<http://sbe.gantep.edu.tr> 'den online ulaşılabilir

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
6(2):51-56 (2007)

Gaziantep
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi

XIX. Yüzyılda Anadolu'da Aile ve Toplumda Kadının Statüsü (Antep İli Örneđi)

Bülent Çukurova*

Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Adana

Özet. Anadolu'da geçmişten günümüze değin kurulan tüm devletlerde özellikle aile içinde ve toplum hayatında kadının daima bir yeri olmuştur. İslamiyet'in kabul edilmesine kadar kadın toplumsal konum itibariyle erkekle eşitti. Gerek devlet yönetiminde gerekse sosyal haklara sahip olma konusunda hakanla eşit konumda sayılabilmeleri mümkündü. İslamiyet'in kabulüyle üzerinde Arap ve İran geleneklerinin etkisinde bulunan İslam kültürü, daha sonraları Türk geleneklerine entegre olmuştur. Bunların günümüze yansımaları anlayabilmenin yolu ise kadının aile içinde ve toplumda bulunduğu yeri doğru analiz etmekten geçmektedir. Genel olarak Anadolu'ya bakıldığında kırsal kesimde ve şehirde yaşayan kadının miras hakkı, evlenme gibi sosyal haklara sahip olması ve bunun uygulanabilirliği farklı oranlarda gerçekleşmiştir. Bu durum çoğu zaman Müslüman ile gayri-Müslim kadınlar arasında farklılık göstermemektedir.

Anahtar kelimeler: Müslüman toplum, aile ve toplum içinde kadın, Anadolu, Antep.

The Status of Woman in Family and Society in 19th Century Anatolia (A Case Study in Ayntab)

Abstract. Since the ancient times, in states that have been established in Anatolia (Asia Minor) women have had a special place in the family and in the society. Until the acceptance of Islamic traditions by the Anatolian people, women were considered to be equal to men in terms of legal and social standing. Even in the administration of governmental affairs women used to have a say equal to that of men or the khan. Islamic traditions have been shaped by Arab and Iranians more than any other people or culture. Both cultures have had a strong influence on Anatolian people after the acceptance of Islamic traditions. To understand how such influences of Arabic and Iranian cultures are reflected on Anatolia today, one needs to examine the role of women in the family and in the society. In general, when we observe Anatolia in terms of women's right to inherited property and marital decisions and affairs as well as other socio-economic rights we see different traditions and rules applied depending on location of living whether women living in rural or urban areas of the country. We also observe differences in terms of society's treatment of women based on the ethnicity or religious affinity.

Key words: Muslim society, women in family and in society, Anatolia, Ayntab.

I. GİRİŞ

Anadolu'da geçmişten günümüze değin kurulan tüm devletlerde özellikle aile içinde ve toplum hayatında kadının daima bir yeri olmuştur. İslamiyet'in kabul edilmesine kadar kadın toplumsal konum itibariyle erkekle eşitti. Gerek devlet yönetiminde, gerekse sosyal hayatta kadın, hakları bakımından hakanla eşit konumda sayılmaktaydı. İslamiyet'in kabulüyle, Arap ve İran geleneklerinin etkisi bulunan İslam kültürü süreç içinde Türk geleneklerine entegre

olmuştur. Bunların günümüze yansımaları anlayabilmenin yolu ise kadının aile içinde ve toplumda bulunduğu yeri doğru analiz etmekten geçmektedir. Genel olarak Anadolu'ya bakıldığında kırsal kesimde ve şehirde yaşayan kadının miras hakkı, evlenme gibi sosyal haklara sahip olması ve bunun uygulanabilirliği farklı oranlarda gerçekleşmiştir. Bu durum çoğu zaman Müslim ile gayr-i Müslim kadınlar arasında farklılık göstermemektedir.

Osmanlı Devleti'nin çözülme dönemi olarak da ifade edebileceğimiz XIX. yy. sonu ve XX. yüzyıl başları, kadının toplumsal statüsündeki değişimi ve toplumsal yaşama katılım süreci ile ilgili gelişmeleri de içermesi bakımından önemli göstergeler ortaya koymaktadır. Bu göstergelerin verili kaynakları olarak salnameler büyük bir değer taşımaktadır.

Toplumsal ilişkilerimizin süreç içindeki şekillenişinde ve günümüzdeki davranış kalıplarımızın oluşumuna kaynaklık eden sosyal kodların kökenlerini anlamak bakımından salnameler dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Salmamelerin verileri ışığında dönemin küçük bir sancağı olan Antep'te kadının konumu, ilişkileri ve hukuksal durumu bu veriler incelendiğinde oldukça açık bir biçimde kendini ortaya koymaktadır.

1868'lerde nüfusu 16.009 olan ve Halep Sancak Merkezi'ne bağlı olan Antep'te % 67,4'ü Müslüman, % 30,8'i Hıristiyan, % 1,8'i ise Musevi halk yaşamaktadır. Şeriye sicillerinde yer alan terekeden elde edilen bilgilere göre Müslüman toplum içerisinde aile ve toplumda kadının miras listelerinde oranı daha önceki yıllarda % 32 iken 1856-1908 arasında bu oran % 21,5'lara düşmektedir. Bu durum kadının aile ve toplum içindeki statüsünün zamanla değerini kaybetmeye başladığının göstergesidir. Sadece erkek çocukların mirastan pay alabilmeleri, kanunla düzenlenen hakların uygulamada kırsal kesimde ve şehirde farklılıklar göstermesi ya da uygulamaların kırsalda fazla etkili bir biçimde uygulanamaması günümüzdeki sosyal yapıyı anlamak bakımından da önem taşımaktadır.

II. ANTEP'İN NÜFUS YAPISI VE MÜLKİYET İLİŞKİLERİ

Antep¹ Tanzimat'a kadar Halep Vilayeti'ne bağlı bir sancak statüsündedir. 1868'de nüfusu 16.009'dur. Bu nüfusun %67,4'ü Müslüman, %30,8'i Hıristiyan, %1,8'i ise musevidir². Hıristiyanların kendi içlerindeki oranlarına bakılacak olursa, Hıristiyan nüfusun %2'si Katolik, %17'si Protestan, %81'i ise Gregoryendir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Halep Sancak Merkezine bağlanmıştır. 1867'de kazaya bağlı 7 nahiye, 184 köy ve 84 mahallesi vardır³. Osmanlı taşra yönetiminde tüm yasal sorunlar halk ile iç içe görev yapan kadılar tarafından çözülmüş, II. Sınıf kadılık olan Antep'e atama kazasker tarafından yapılmıştır.

Antep'te günümüzde dahi bazı aileler fazla mal varlıkları bulunmasa da aile isimleri ile statü açısından şehirde etkili olabilmekte, birey ailenin kopmaz bir parçası olarak görülmekte, aile içi feodal ilişkiler varlığını sürdürmektedir. Yerel kültür, örf, adet ve gelenekler çevre topluluklardan farklılık göstermektedir. Aile ve yerel toplumun oluşmasında, sosyal yapıyı dönüştüren ve yönlendiren ekonomi, eğitim, din etkileri ve bireylerarası ilişkiler ile bireyin manevi değerler bakışı önemli etkidir⁴. Günümüzde varolan olguları anlayabilmenin tek yolu ise geçmiş ilişkileri çözümlemek ve doğru analiz etmekten geçmektedir.

Kadılar tarafından şehirdeki çeşitli davaların kayıtlarının tutulduğu şeriye sicilleri içinde, tereke adı verilen miras listeleri, XIX. Yüzyıl içinde bir Osmanlı ailesinin yaşam tarzı, kullandığı teknoloji (basit üretim araçları), üretim ilişkileri içinde aile bireyinin aldığı rol, bireyin toplum içerisindeki statüsü, hukuksal konumu, kültür düzeyi, estetik değerlere bakışı hakkında bilgi vermekte, toplum içindeki tabakaları belirlemede etkili olmaktadır.

¹Bu çalışmada Milli Kütüphanede bulunan 142-160 numaralı şeriye sicillerinde yer alan 540 terekeden (miras listesi) yararlanılmıştır.

²*Salname-i Vilayet-i Haleb*, Haleb Vilayeti Matbaası, Haleb 1285.

³Güzelbey, Cemil Cahit, *Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri*, c.142-143, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep 1966, s. 10, 63, 146; Özkaya, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1994, s.125.

⁴Saran, Nephân, *Antropoloji*, İnkılab Kitabevi, İstanbul 1993. s.288.

Elde mevcut 540 miras listesinin 1856'ya kadarki bölümünde (1830-1856) ailelerin %75,5'i şehirli, %15,6 sı köylüdür. Bu kısımda mevcudun % 5,8 ini şehirden geçen, ticaretle uğraşırken veya herhangi bir nedenle şehre gelen ve burada ölen yabancılar, %2,9 unu ise yanında ailesi bulunmayan askerler oluşturmaktadır. 1856'dan 1908'e kadar miras listelerinde %73,3 oranında şehirli, %20 oranında kırsal kesimde yaşayanlar, %4,3 oranında yabancılar, %2,1 ini askerler yer almaktadır. 1830'dan 1856'ya kadar gayri-Müslimler listelerde %13,3 oranında yer alırken, 1856-1908 arasında %7,1 ini oluşturmaktadır. 1856-1908 arasında Antep sınırları içinde kırsal kesim nüfusu %4,4 oranında artmıştır. Yine Hıristiyan nüfusta aynı tarihler arasında miras listelerindeki %6,2'lik düşüş, ya Hıristiyan nüfusun kentten göç ettiğini veya Hıristiyan toplumun hukuki sorunlarını kendi içlerinde çözmeyi yeğlediklerini göstermektedir.

Bu listeler içinde kadınların miras bırakabilmelerinin, mal varlığına sahip olabilmelerinin hukuksal anlamda daha çok kentlerde gerçekleştiğini görmekteyiz. Kırsal kesimde, kadın öldüğünde mirası hukuksal yollara başvurulmaksızın paylaşılmaktadır. Bu kapalı bir toplum halinde yaşayan, kendi sorunlarını kendi cemaati içinde çözmeyi yeğleyen Hıristiyanlar için de geçerlidir. Müslüman kadınların miras listeleri içinde bulunma oranı kentlerde % 30,5'lara varırken, kırsal kesimde yalnızca %4 dür. Kırsal kesimde yaşayan kadın mala sahibiyet açısından çok daha şanssızdır. Kırsal kesimde mal varlığı tamamen erkeğe ait görünmektedir. Listelerde kırsal kesimden ölen bir Hıristiyan kadının varlığı mirasçılara dağıtılmamış, 1890 yılında iki kentli Ermeni kadının mal varlıkları kadı tarafından mirasçılarına pay edilmiştir. 1856'dan sonra mal varlığına sahip kadınların daha az oldukları gözlenmektedir. 1830'dan 1856'ya kadar kadınlar miras listelerinde %32 oranında yer alırken, 1856-1908 arasında bu oran %21,5'lara düşmektedir. Bu durum kadının aile ve toplum içindeki statüsünün zamanla değerini kaybetmeye başladığının göstergesidir.

Listelerin geneline bakıldığında Kadınların gayrimenkule (taşınmaz mallara / ev, tarla, dükkân) sahip olma oranı şehirlerde %51'lerdedir. Bu listelere göre, en çarpıcı veriler kentin ileri gelen ailelerinden olan iki kadına aittir. Birisi, servetinin %66'sını taşınmazlar oluşturan, Düğmeci Bölüğü'nde oturan Bey kızı Fatma Hatun, diğeri Hasırcızade ailesine mensup eşi Efendi unvanı taşıyan, kayınpederi ağa olan Fare Bölüğü'nde ikamet eder Hatice bt. Ahmed'e aittir. Gayrimenkule sahibiyet oranı Ermeni toplumunda %20'lere düşmektedir. Kırsal kesimde ise kadın servete sahip değildir. Bu kesimde, elde listesi olan 94 kişiden yalnızca üçü kadındır. Bunların miras listelerinde ise taşınmaz mal bulunmamaktadır.

XIX. yüzyıl Antep toplumunda kadının geniş ölçüde taşınmaza sahip olmayışı, onları eşleri ve eşlerinin ailelerine bağımlı kılmıştır. Eşi ölen kadın erkeğin mirasının yalnız %12,5'unu alırken, kadın öldüğünde erkek onun mirasının %25'ini almaktadır. Mirasın çocuklar arasında dağılımında da benzer bir yol izlenmektedir. Mirastan ölenin eşine ait kısım çıkarılarak, erkek çocuklar, kız çocuklardan %50 oranında fazla pay almıştır. Eğer ölenin eşi hamileyse doğacak çocuğun erkek olacağı düşünülerek miras dağıtılmıştır. Tanzimat'la birlikte erkek ve kız çocukların mirastan eşit pay alması ilkesi benimsendiği halde⁵, kaynağı fıkıh olan bu dağılım şekli 1926'ya kadar varlığını sürdürmüştür.

III. EVLİLİK VE AİLE KURUMU

Kadının aile içerisinde maddi anlamda güvencesini sağlayan en önemli kaynak "mihr"dir. Evlilik öncesi evlenme töreni sırasında şahitler huzurunda erkeğin ölüm veya ayrılık durumunda kadına servetinden vermeyi vaat ettiği kısma "mihr" adı verilmektedir. 1856'ya kadar mihr 100-400 kuruş arasında değişirken, istisnai olarak servetten eşin daha fazla pay alabilmesini sağlamak amacıyla, bunun 2000 kuruşa kadar çıkabildiği görülmektedir. Mihr ortalamaları 1856'lardan sonra 400-1000 kuruşa kadar çıkmıştır. Bu artışta dış borçların bütçedeki payının

⁵Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Aile Araştırma Kurumu Bşk.Yay., Ankara 1990, s.44.

artması, devletin para basması sonucu paranın değerinin düşmesi dolayısıyla eşya değerlerindeki yükselme büyük ölçüde rol oynamıştır⁶.

Kız çocukların evlendirilmesi hususunda yetki tamamen ailelerdedir. 1830'lardan sonra Antep kazasına gelen fermanlarda, nişanlısı askerde olan kızların başkalarıyla evlendirilmemeleri, yaşı otuzu geçen kız ve dulların evlenmelerine engel olunmaması yönünde emirler gönderilmiştir⁷. 1918 tarihli Hukuk-ı Aile kararnamesi ile evlendirilecek kız çocukların 17 yaşından küçük olamayacakları, 9 yaşından küçük bir kız çocuğunun kimse tarafından evlendirilemeyeceği karar altına alınmıştır⁸.

Anadolu toplumunda tek eşli evlilik yaygındır. Bu terekelerden de açıkça görülmektedir⁹. Hıristiyan toplum içinde çok eşli evlilik geçerli değildir. 49 Hıristiyan içinde yalnızca 5 kişi ikinci evliliğini yapmıştır. Bunun nedeni ilk eşlerinin ölümüdür. Aynı durum düşünülenin aksine Müslüman toplum için de geçerlidir. Şehirde erkeklerin yalnızca %25,7'si çok eşli evlilik yapmıştır. Bunlar içinde de %61,5 iki eşlidir. %24,6'sı ilk eşinin ölümü üzerine ikinci evliliği yapmış, %10,7'si 3. evliliği yapmıştır ki, bunlarda da eşlerin bir veya ikisi ölmüştür. 4 eşli evlilik 65 erkekten yalnızca ikisi tarafından yapılmıştır. Bunların da birinin 1, birinin 2 eşli ölmüştür. Kadınlar arasında ise eşin ölümü üzerine yapılan evliliklerin yaygın olmadığı görülmektedir. 111 kadından yalnızca ikisi eşlerinin ölümü üzerine ikinci evliliklerini yapmıştır.

Çok eşli evliliklerin %43,3 ünde kız çocuk sayısı 3 den fazladır veya bu grup hiç erkek çocuğa sahip değildir. Kalan kısımda da erkek çocuk sayısının ortalamalara göre az olduğu gözlenmiştir. Bu durum Anadolu'da günümüze kadar süregelen bir anlayışa da ışık tutuyor görünmektedir. Erkekler ve aileleri erkek çocuk istemekte (bu soyun sürdürülmesi için gereklidir) bu gerçekleşmediği takdirde çok eşli evliliğe yönelmektedir.

Çocuk sayısı ortalamalarındaki artış hızına bakılacak olursa, 1830-1856 arası dönemde aile başına düşen çocuk sayısı şehirlerde Müslümanlarda 1.8, kırsal kesimde 1.9, Hıristiyan toplumda 2.3, çok eşli evliliklerde 3.2'dir. Bu, 1856-1908 arasında şehirlerde 2,5, kırsal kesimde 3,3, Hıristiyan toplumda 3,8, çok eşli evliliklerde 4,4'e yükselmiştir.

1830-1900 arasında Antep'te 28 yabancı ölmüştür. Yabancıların 25 tanesinin geldikleri bölgeler belli olmakla birlikte, aileleri bilinemediğinden mirasları hazineye kalmıştır. İletişim ve ulaşım olanaklarının olmayışı ölenlerin ailelerinin bulunmasını olanaksızlaştırmıştır. Antep, Halep'ten gelen ticaret yolları üzerinde bulunduğundan, ölen yabancıların çoğunu tüccarlar oluşturmaktadır (%52). Yabancılar arasında 2 işçi, 1 molla, 1 katırcı vardır. 5 kişi ise misafir olarak şehirde bulunan yabancılarıdır. Şehirde yaşayan ailelerin %3 ünde hiç haber alınamayan bir kayıp bulunmaktadır. Bu kayıplar genelde erkektir (14/16 oranında). Kayıpların bir başka boyutu da bulunmaktadır. Müslüman ülkelerden Osmanlı topraklarına gelen bazı tüccar ve görevliler buldukları yerde evlenmişler, bir süre sonra ailelerini bırakıp geldikleri yerlere döndüklerinden, kalan aileleri maddi sorunlar ve geçim sıkıntısı ile yüz yüze kalmıştır. Bu saraya şikayetlere yol açmıştır. Yüzyıllarca süren bu sorun ancak 1918 yılında çözülebilmiştir. Osmanlı topraklarında evlilik konusunda Hanefi mezhebi kurallarına göre hareket edilmekte olduğundan, kocası kaybolan bir kadının tekrar evlenebilmesi için 120 yıl geçmesi veya eşinin yaşıtılarının tamamının ölmesi gerekmekte idi. Bu konuda başvuruların artması üzerine sorun başka mezheplerin çözümleri üzerinde yoğunlaşmış, halife tarafından Memed Reşad) bir kadının kocası kaybolduktan 3 yıl sonra evlenebilmesine izin verilmiştir¹⁰.

Antep kadınının toplum yaşantısına sosyo-ekonomik katılımının en önemli araçlarından biri Amerikan hastanesi olmuştur. 1880 yılında açılan Antep Amerikan Hastanesi'ne Dr. Azariah

⁶ *Türkiye Tarihi*, c.III, Cem Yay., İstanbul 1997. Toprak, Zafer, *İktisat Tarihi*, s.259.

⁷ Güzelbey, C.C., *GŞMS*, c.141, s.12, 16, c.146, s.47.

⁸ *Ceride-i Sufiyye*, 1334, madde 4-7.

⁹ Süraiyi Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, Tarih Vakfı, Yurt Yay., İstanbul 1997, s.117.

¹⁰ Yavuz, Vehbi, Osmanlı Sultanı Mehmed Reşad Döneminde Kocası Kaybolan Kadının Evlenmesine İmkan Veren Fikhi Hüküm Değişikliği İle İlgili bir Vesika, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 1/2003 (Konya). s.80-81

Smith anısına başlanmış, halkın ileri gelen Müslüman ve Hıristiyan zenginleri aracılığıyla hastane tamamlanmıştır. Bu hastanede ilk kez kadın doktorlar çalışmaya başlamış, kadınlar sağlık eğitimi almıştır. Başlangıçta yalnız azınlıklar sağlık hizmeti alırken, daha sonraları kadın hastaları, kadın doktorların muayene ve tedavi etmesi koşuluyla Müslüman kadınların da kontrolüne izin verilmiştir (1886). Müslüman kadınlara gerçek anlamda hizmet verilmesinde ilk kez 1897'de kurulan Gureba Hastanesi ekindeki Hamidiye Enas Hastanesi'nde başlanmıştır¹¹.

XX. yüzyıl başlarında kadınlar kent yönetiminde görev almaya başlamıştır. Örneğin azınlık kontenjanı içinde Belediye Meclisi'de Anastas Kaloyani görev yapmış, 1905'te Hafize Hanım, 1906'da Nurisa Hanım Belediye meclis üyeliği görevinde bulunmuştur¹².

SONUÇ

Bu yüzyılda Antep ve çevresinde özellikle 1850'lerden sonra kırsal nüfusta görece hızlı denilebilecek bir düşüşün yaşandığını ve Antep kenti itibarıyla şehirdeki gayr-ı Müslim-Müslüman nüfus dengesinde Müslümanların lehine bir değişim olduğu söylenebilir. Bu farklılaşmada dönemin sosyo-kültürel yapısı kadar siyasal gelişmelerin de etkili olduğu ifade edilebilir. Ancak bu dengenin değişiminde asıl belirleyici olan özellikle Antep genelinde gayr-i Müslim tebaanın sosyo-ekonomik ilişkilerinde giderek çevre ülkelerden gelen tüccar ve yabancı unsurlarla yakın temas içine girmesi ve ekonomik beklentilerini daha üst düzeyde elde etme çabasının etkili olduğu söylenebilir.

Tanzimat uygulamalarının yeni bir hukuksal yapıyı telkin etmesine karşılık, Antep'de kadınların kırsal kesimde geleneksel miras hukuku koşullarına göre toplumda yer aldıkları anlaşılmaktadır. Tanzimat uygulamalarının özellikle kentlerde etkili olduğu ama kırsal yapıda pek yankılanmadığı ya da henüz uygulama zemini bulamadığı gözlenmektedir. Kadınlar kentlerde mal sahibi olabiliyorlar ve miras paylaşımında da yer alabiliyorlar. Ancak kırsal kesimde kadının mirası Tanzimat'ın öngördüğü hukuksal yollara başvurmaksızın paylaşımına tabi tutulmaktadır. Bu durum kırsal kesimde hem gayr-ı Müslim ailelerde hem de Müslüman ailelerde geçerli bir durum olarak göze çarpmaktadır. Kadınların kentlerde miras listelerinde daha fazla yer alması bunun en önemli göstergesidir. Kırsal kesimde kadının malvarlığı hemen hemen yok gibidir. Günümüzde bile kırsal kesimde kadının mirastan pay elde etmesi geleneksel tutumların etkisiyle belirlenebilmekte. Özellikle kadının feragat yoluna -bir anlamda-zorlanması sözünü ettiğimiz dönemlerdeki uygulamaların uzantısı olarak nitelenebilir. Bu durum kadınların ekonomik olarak eşlerine ya da eşlerinin ailelerine bağımlı olmalarını getirmektedir.

Kadının aile içindeki iktisadi güvencesini, verilerden de anlaşıldığına göre, evlilik sırasında erkeğin eşine vermeyi vaat ettiği "mıhr" oluşturmaktadır. Kadının evlenmesi konusunda aile tam yetkili görülmektedir. Kızların evlenmelerinde ailelerin zorunluluktan kaynaklanan gerekçelere bağlı olarak belirlenmekteydi.

Tanzimat'la birlikte evlilik ve aile kurumunun işleyişinde geleneksel uygulamaları ortadan kaldırmaya yönelik bir dizi önlem sosyal açıdan fazla uygulama alanı bulamasa da alınmaya çalışılmıştır. Evlilik kurumunun belirleyici bir oranda tek eşliliğe dayandığı gözlenmektedir. Bu durumun hem Müslüman, hem de gayr-ı Müslim topluluklarda geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Osmanlı toplum yapısı içerisinde Müslim ve gayr-i Müslim unsurların karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer bir durumdur. Çok eşli evliliklerin genellikle, kadının toplum içinde sahip olduğu değere ve erkek evlat edinme gereksinimine bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

¹¹ *Salname-i Vilayet-i Haleb*, 1323, s.254.

¹² *Salname-i Vilayet-i Haleb*, Haleb 1320, s.229; 1322, s.215 1323, s.247; 1324, s.245.

KAYNAKÇA

Ceride-i Sufiyye, 1334, madde 4-7.

Faroqhi, Süraiya (1997). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Güzelbey, Cemil Cahit (1996). *Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri*, Gaziantep Kültür Derneği Yay., c.142-143, Gaziantep.

Kurnaz, Şefika (1990). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Aile Araştırma Kurumu Bşk. Yayınları, Ankara.

Özkaya, Yücel (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, T.T.K. Basımevi, Ankara.

Salname-i Vilayet-i Haleb, Haleb Vilayeti Matb., Haleb 1285; 1320; 1323.

Saran, Nephane (1993). *Antropoloji*, İnkılab Kitabevi, İstanbul.

Toprak, Zafer (1997). *İktisat Tarihi*, Türkiye Tarihi, c. III, Cem Yayınları, İstanbul.

Yavuz, Vehbi (2003). Osmanlı Sultanı Mehmed Reşad Döneminde Kocası Kaybolan Kadının Evlenmesine İmkan Veren Fıkhi Hüküm Değişikliği İle İlgili bir Vesika, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı:1, Konya, ss.80-81